

ANDRZEJ CZYŻEWSKI
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Struktura dochodów i wydatków budżetowych na rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne w 2016 roku¹

Wprowadzenie

Celem artykułu była ocena budżetu rolnego na rok 2016 w odniesieniu do lat ubiegłych, a zwłaszcza 2015 r. W tym celu przeanalizowano szczegółowo dochody i wydatki na rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne zawarte w projekcie Ustawy budżetowej na 2016 r. oraz Budżet Środków Europejskich wraz z rozliczeniami z UE. Zjawiska te są o tyle interesujące, że chociażby w ostatnich dwóch latach Budżet Środków Europejskich jest większy niż krajowy budżet rolny wraz z KRUS, stanowiąc odpowiednio 105,4% w 2015 r. i 101,7% w 2016 r. puli środków asygnowanych w budżetu krajowego. Warto dodać, że przy szczegółowych porównaniach poszczególnych części budżetu rolnego na 2016 i 2015 r. wprowadzono jednak korektę, porównując tylko dynamikę wydatków kontynuowanych w 2015 i 2016 r. Tym samym nie uwzględniono w porównaniach wydatków z perspektywy 2007–2013, które były finalizowane w 2015 r. Oceniając dynamikę budżetu rolnego w 2016 r. nie można bowiem wypaczać porównań uwzględniających w 2015 r. pozycje budżetowe, które na-

---

¹ Artykuł zawiera fragmenty „Opinii o ustawie budżetowej na 2016 r. w częściach dotyczących rolnictwa”, Biuro Analiz i Dokumentacji, Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych, Kancelaria Senatu, styczeń 2016.

turalnie wygasły w 2016 r., gdyż byłoby to sprzeczne z celami przeprowadzanej oceny.

1. Dochody budżetowe w dziale rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne

Dochody budżetowe realizowane przez jednostki nadzorowane przez ministra właściwego ds. rolnictwa, rozwoju wsi i rynków rolnych planowane są w wysokości 912,133 mln zł z czego m.in. w części na rolnictwo – 31,61 mln zł, na rozwój wsi – 811,2 mln zł, na rynki rolne – 69,31 mln zł. Stanowią je m.in. wpływy z usług agrochemicznych, opłaty administracyjne, opłaty rejestracyjne za ochronę wyłącznego prawa do odmian roślin uprawnych i innych oraz za czynności administracyjne związane z ich upowszechnieniem. Do tych dochodów wliczane są także dochody Agencji Nieruchomości Rolnych (ANR) pochodzące z gospodarowania Zasobem Własności Rolnej Skarbu Państwa, wynikające z różnicy między środkami uzyskanymi z gospodarowania Zasobem w danym roku, a środkami wydatkowanymi na realizację zadań obciążających mienie Zasobu. Ponadto dochody budżetu rolnego tworzą wpływy z tytułu rozliczeń z Komisją Europejską (KE) i różnego rodzaju opłaty związane z funkcjonowaniem rynków rolnych. Przyjmując, iż dochody budżetu państwa w 2016 roku wyniosą 313 788,526 mln zł to dochody, których dysponentem jest Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wyniosą 0,003% (w 2014 r. 0,006%, w 2013 r. 0,005%). Natomiast dochody budżetów wojewodów w 2016 r. wyniosą 324,29 mln zł (w 2015 r. było to 316,83 mln zł) i będą realnie wyższe niż w 2015 r. o 0,65% (w 2014 r. były realnie niższe o 1,12% niż w 2013 r.).

2. Struktura wydatków na rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne

Wydatki łączne na rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne wraz z budżetami wojewodów oraz rezerwami celowymi będą realnie o 8,61% niższe (stopa inflacji 1,7%) niż w 2015 r. (w 2015 r. były one realnie niższe o 15,3% niż w 2014 r.) Wliczając wydatki budżetowe na KRUS ogólna kwota wydatków wzrasta do 26,640,935 mln zł, tj. realnie o 1,88% mniej niż w 2015 r. (w 2014 r. było to realnie o 2,25% mniej niż w 2013 r., zaś sukcesywny spadek tej kwoty

w granicach 1–5% utrzymuje się corocznie od 2010 r. Stanowi to 2,28% wydatków budżetu państwa bez KRUS (w 2015 r. było to 2,66%, w 2014 r. było 3,33%, w 2013 r. 3,36%, w 2012 r. 3,52%, w 2011 r. 4,04%, a w 2010 r. 4,45%), (Czyżewski, Matuszczak 2015 a, s. 30–41). Dlatego w 2016 r. wystąpi kolejny raz spadek tego udziału o 0,38%, co więcej, postępuje on sukcesywnie od 2010 r. (łączy spadek o 2,17%, a więc blisko o połowę). Jeśli uwzględnić wydatki na KRUS to udział budżetu rolnego w wydatkach budżetu państwa wynosi 7,23% i jest on o 0,54% niższy niż w 2015 r. (w 2015 r. był on 0,66% niższy niż w 2014 r., zaś w 2014 r. wskaźnik ten był o 0,09% wyższy niż w 2013 r.). Sytuacja w tym zakresie ulegnie więc w 2016 r. względemu pogorszeniu, zarówno w odniesieniu do 2015 jak i 2014 r. Warto podkreślić, iż wskaźnik łącznych wydatków w krajowym budżecie rolnym na 2016 r. zostanie osiągnięty przy realnie wyższym poziomie planowanych wydatków na KRUS o blisko 3,13% w stosunku do 2015 r. Podobna sytuacja wystąpiła w 2015 r., kiedy to realne wydatki na KRUS były prawie o 4% wyższe w stosunku do 2014 r.

Jeśli chodzi o udział łącznych wydatków na omawiany sektor w PKB (bez KRUS) to w 2016 r. wyniesie on 0,44%, podczas gdy w 2015 r. wyniósł 0,51%, a w 2014 r. 0,64%, w 2013 r. 0,67%, w 2012 r. 0,72%, w 2011 r. 0,84%, zaś w 2010 r. 0,98%). Tak więc w relacji do PKB udział ten jest najniższy od siedmiu lat i co ważniejsze, sukcesywnie spada. W 2016 r. będzie on o ok. 14% niższy niż w 2015 r., zaś w 2015 r. był o ok. 18% niższy niż w 2014 r. Z uwzględnieniem wydatków na KRUS udział w 2016 r. wyniesie 1,41% wobec 1,49% w 2015 r. i 1,69% w 2014 r., 1,67% w 2013 r., 1,7% w 2012 r., 2,0% w 2011 r. i 2,1% w 2010 r., (Czyżewski, Matuszczak 2015 b, s. 113–132). Będzie on mniejszy w 2016 r. o blisko jedną trzecią w porównaniu z 2010 r. Powyższe porównania dowodzą, iż krajowy budżet rolny od sześciu lat sukcesywnie maleje w formule udziałowej względem PKB. Gdyby nie wsparcie finansowe z Budżetu Środków Europejskich to narastałyby dysproporcje sektorowe w podziale środków z krajowego dochodu. Po części można to przypisać dostosowaniom do warunków bieżących wywołanych potrzebą ograniczeń finansowych, niemniej skala redukcji jest jednak zbyt duża i nieproporcjonalna, szczególnie gdy wziąć pod uwagę sukcesywny wzrost poziomu PKB w ostatnich latach.

W tym miejscu niezbędna jest uwaga metodyczna. Przedstawione dotąd ogólne porównania budżetu rolnego na 2016 r. z 2015 r. nie uwzględniają faktu,

iż w 2016 r. nie mogą się znaleźć wydatki z perspektywy budżetowej 2007–2013, które znajdowały się jednakże w projektach budżetu rolnego na 2014 i 2015 r. (zasada ekwiwalencji). Ważniejsze bowiem było uchwycenie tendencji zmian po 2010 r. w budżecie rolnym w relacji do krajowego budżetu i PKB niż porównywanie poziomu wydatków z 2015 i 2016 r.

Porównując więc wydatki budżetowe w 2016 r. w poszczególnych częściach tylko krajowego budżetu rolnego z rokiem poprzednim, należy zauważyć, iż wydatki na część budżetową Rolnictwo wyniosą 798,171 mln zł, ale z uwzględnieniem korekty o wydatki z perspektywy budżetowej 2007–2013, które nie są kontynuowane w 2016 r., to będą one realnie o ok. 2% wyższe niż w 2015 r. Jeśli idzie o Rozwój wsi to planowane wydatki wyniosą 3186,418 mln zł. Wyłączając z porównania wydatki na pomoc techniczną oraz współfinansowanie PROW wydatkowane w 2015 r. w ramach minionej perspektywy budżetowej, to będą one realnie wyższe o 20,2%. Z kolei wydatki na Rynki rolne wyniosą w 2016 r. 450,007 mln zł i będą realnie wyższe o 1,5%. Natomiast wyraźnie niższe będą wydatki w 2016 r. zaplanowane w Budżetach wojewodów. Wyniosą one 1078,913 mln zł tj. realnie o 19,52% mniej niż w 2015 r. Jeśli idzie o Rezerwy celowe to planowane są w 2016 r. na kwotę 2888,282 mln zł tj. realnie o 1,67% więcej niż w 2015 r., nie biorąc pod uwagę w 2015 r. programów z poprzedniej perspektywy budżetowej, których finansowanie definitywnie się zakończyło. Podsumowując te rozważania zauważmy, iż we wszystkich częściach krajowego budżetu rolnego tj. w zakresie Rolnictwa, Rozwoju wsi, Rynków rolnych oraz Rezerw celowych, planowane do kontynuacji realne wydatki będą zauważalnie wyższe niż w 2015 r. z wyjątkiem Budżetu wojewodów, gdzie będą niższe.

Przyjrzyjmy się z kolei ważniejszym wydatkom budżetowym zapisanym w Rezerwach celowych krajowego budżetu rolnego na 2016 r. W kwocie na płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, realizowanego przez ARiMR przeznaczono w 2016 r. 93,860 mln zł tj. realnie 33%, a więc jedną trzecią tego co w 2015 r. (270,51 mln zł), a było to przecież o 57,15% mniej niż w 2014 r. Wyraźnie więc zaznacza się malejąca tendencja tych płatności planowanych w rezerwach celowych krajowego budżetu rolnego. Natomiast na współfinansowanie Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) w ramach perspektywy w budżetowej 2014–2020 przeznacza się kwotę 1083,368 mln zł tj. realnie o 36,59% więcej niż w 2015 r. Warto tu podkreślić, iż w 2015 r. definitywnie zakończono współfinansowanie projektów PROW

przyjętych do realizacji w perspektywie 2007–2013, zarówno w budżecie krajowym, jak i budżetach wojewodów. W tym ostatnim w 2016 r. wojewodowie dysponować będą kwotą 94,301 mln zł tj. ponad czterokrotnie wyższą niż w 2015 r. (22,14 mln zł).

Jeśli idzie o współfinansowanie programów unijnych realizowanych przez ARR to w rezerwach celowych na 2016 r. przeznaczono 48,74 mln zł tj. o 1,42% realnie więcej niż w 2015 r. Warto jednak przypomnieć, iż na te cele działalności ARR przeznaczono w 2012 r. 145,5 mln zł, a w 2011 r. 176,706 mln zł, a więc kilkakrotnie więcej niż w 2016 r. Gdy idzie o pozostałe pozycje zapisane w rezerwach celowych to należy odnotować, że w 2016 r. dopłaty do paliwa rolniczego ulegną zwiększeniu do 860 mln zł tj. realnie o 5,8%. Jest to drugi z rzędu rok wzrostu o podobnej dynamice. Kolejny rok wzrastają realnie środki na zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz dofinansowanie kosztów realizacji zadań Inspekcji Weterynaryjnej do kwoty 272,34 mln zł tj. realnie o 0,83%.

Z kolei na ubezpieczenie upraw rolnych i zwierząt gospodarskich zaprojektowano w rezerwach celowych w 2016 r. 100 mln zł tj. nominalnie tyle ile w 2015 i 2014 r. (a więc mniej o stopę inflacji). Należy też odnotować wzrost w 2016 r. w rezerwach celowych budżetu rolnego środków przeznaczonych na utrzymanie melioracji wodnych podstawowych i wód istotnych dla regulacji stosunków wodnych na potrzeby rolnictwa do kwoty 260 mln zł tj. o 22,11% realnie więcej niż w 2015 r., a także w 2014 i 2013 r. Zdecydowanie więcej środków zaplanowano w rezerwach celowych na wsparcie szkół rolniczych w ramach Krajowych i Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2014–2020. Odpowiednia kwota sięga 16,36 mln zł tj. realnie ponad 6-krotnie więcej niż w 2015 r.

Należy odnotować, iż w wykazie pozycji, na które zaplanowano środki w rezerwach celowych krajowego budżetu rolnego nie znalazło się aż 5 pozycji, których finansowanie miało miejsce tylko w 2015 r., a nie w 2016 r. m.in. w rezerwach celowych na 2016 r. nie wydzielono środków na PO Inteligentny rozwój realizowany przez ARR, na który przewidziano środki w 2015 r. (0,867 mln zł). Pojawiły się natomiast trzy nowe pozycje w tej części budżetu tj. Wspólna organizacja rynku owoców i warzyw (ARiMR na kwotę 57,97 mln zł) i środki na dofinansowanie realizacji niektórych zadań kontynuowanych w programach Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na kwotę 28 mln zł, w tym na programy polityki zdrowotnej i koszty świadczeń wysokospecjalistycznych, a także

środki na programy „Erasmus” dotyczące skoordynowanej kontroli w wysokości 3,34 mln zł.

3. Budżet środków europejskich

Budżet rolny Polski na 2016 r. zawiera też środki na finansowanie i prefinsansowanie wydatków z Budżetu Środków Europejskich w kwocie 26 653,201 mln zł, tj. realnie o 7,7% mniej niż w 2015 r. Gdy jednak uwzględnić kwotę przeznaczoną w 2015 r. na programy operacyjne realizowane w ramach Narodowej Strategii Spójności i PROW, których finansowanie wygasło w tym roku łącznie na kwotę 8012,478 mln zł, to okazuje się, że przy porównywaniu Budżetu środków europejskich w 2016 r. 26 653,201 mln zł ze skorygowaną kwotą z 2015 r. 20.354,665, wydatki planowane na 2016 r. są realnie o blisko 30% wyższe niż w 2015 r. Relacji tej istotnie nie zmienia fakt, iż w Budżecie środków europejskich na 2016 r. nie wydzielono środków w budżetach wojewodów na regionalne i krajowe fundusze operacyjne oraz w rezerwach celowych na PROW (129,164 mln zł w 2015 r.). Interesujące, iż równocześnie w Krajowym budżecie wojewodów zaplanowano wydatki z funduszy spójności w kwocie 20,313 mln zł z przeznaczeniem na PO Infrastruktura i środowisko na lata 2014–2020 (10,313 mln zł) i Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny (2014–2020) w kwocie 10 mln zł.

Przechodząc do oceny Budżetu środków europejskich (BŚE) w częściach budżetowych, to w odniesieniu do Rolnictwa przewiduje się kwotę 5,442 mln zł na wsparcie szkół rolniczych w ramach Krajowych i Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2014–2020. Jest to kwota realnie o 22,63% wyższa niż w 2015 r. Do kwoty tej dodać należy 16,358 mln zł przeznaczone na ten cel w rezerwach celowych Krajowego budżetu, tj. kwotę 8-krotnie wyższą niż w 2015 r. Z kolei Rozwój wsi w BŚE wspiera 11 245,434 mln zł, z czego 9289,652 mln zł stanowią płatności w ramach bezpośredniego wsparcia. W porównaniu z 2015 r. jest to kwota realnie o 1,2% wyższa. Wskazać tu też należy na kwotę 10 386,965 mln zł przeznaczoną na ten cel w Rezerwach celowych BŚE (w 2015 r. było to 8205,029 mln zł tj. realnie o blisko 25% mniej). Z kolei w Budżecie krajowym na płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego przeznaczono 93,86 mln zł w części poświęconej Rozwojowi wsi oraz tyleż samo w Rezerwach celowych. Rachunek ten wskazuje, iż łącznie w 2016 r.

na płatności bezpośrednie przeznaczony się kwotę 19 864,357 mln zł, podczas gdy w 2015 r. kwota łączna przeznaczona na ten cel wynosiła 17 503,457 mln zł, co oznacza realny wzrost średnio w 2016 r. o 11,78%. Z kolei jeśli idzie o PROW na lata 2014–2020 BŚE przeznacza w 2016 r. w dziale Rozwój wsi 1842,887 mln zł (realnie o 261,57% więcej niż w 2015 r. oraz w Rezerwach celowych 4432,205 mln zł tj. realnie o 311,68% więcej niż w 2015 r. Jeśli do tego dodać 2293,796 mln zł z Krajowego budżetu rolnego z przeznaczeniem na współfinansowanie (wraz z rezerwami celowymi) oraz pomoc techniczną, a także środki z Budżetu wojewodów, to łączne wydatki przeznaczone na Program Rozwoju Obszarów Wiejskich w 2016 r. (II Filar WPR) wyniosą 8 568,888 mln zł tj. ok. 43% kwoty przeznaczonej na płatności w ramach systemu bezpośredniego wsparcia. Warto zauważyć, iż w 2015 r. kwota ta wynosiła łącznie tylko 3354,19 mln zł, a więc była ponad 2,5 razy mniejsza, zaś w relacji do płatności bezpośrednich stanowiła zaledwie 19,2%. Oznacza to, iż zarówno poziom jak i udział wydatków przeznaczonych w Budżecie rolnym Polski na PROW w 2016 r. w relacji do dopłat bezpośrednich zwiększył się ponad dwukrotnie.

W części poświęconej Rozwojowi wsi i Rynkom rolnym wpisane jest także wsparcie finansowe dla producentów owoców i warzyw. W Budżecie środków europejskich na ten cel przeznaczono 112,895 mln zł (Rozwój wsi) oraz 16,231 mln zł (Rynki rolne) i tyleż samo środków w Rezerwach celowych BŚE, to jest łącznie 258,252 mln zł, podczas gdy w 2015 r. było to 486,036 mln zł. Oznacza to, iż planowane wsparcie finansowe w tym zakresie będzie w 2016 r. realnie o 51,43% niższe niż w roku poprzednim. Z kolei wsparcie tego tytułu w Budżecie krajowym i jego rezerwach celowych wyniesie w 2016 r. 115,942 mln zł, a w 2015 r. wynosiło 237,587 mln zł, a więc realnie będzie w 2016 r. o 52,9% niższe niż w 2015 r. Ogólnie można powiedzieć, iż łącznie budżet rolny na 2016 r. przewiduje realnie wsparcie producentów owoców i warzyw oraz wspólnej organizacji tego rynku na poziomie blisko o połowę niższym (374,194 mln zł) niż w 2015 r. (78,625 mln zł).

Jeśli chodzi o środki przeznaczone w Budżecie środków europejskich na działania interwencyjne na rynku rolnym wraz z rezerwami celowymi, to w 2016 r. wyniosą one 385,498 mln zł, podczas gdy w 2015 r. wyniosły 360,636 mln zł, a więc będą one realnie o 5,19% wyższe niż w roku poprzednim. Z kolei na współfinansowanie programów unijnych realizowanych przez ARR w 2016 r. przewiduje się w budżecie krajowym kwotę 48,742 mln zł tj.

realnie o 1,42% wyższą niż w 2015 r. oraz taką samą w Rezerwach celowych przeznaczonych na ten cel. Warto też przypomnieć, iż w Budżecie Środków Europejskich nie wydzielono w 2016 roku środków na PO Inteligentny rozwój przewidziany do realizacji w latach 2014–2020 przez ARR. Przypomnijmy, iż wypadły też pozycje (programy), które były realizowane w poprzedniej perspektywie finansowej. Jeśli uwzględnić tę okoliczność przy porównaniu łącznych wydatków z Budżetu środków europejskich, to okaże się, iż kwotę 28 367,143 mln zł, która dotyczyła 2015 r. należy odpowiednio umniejszyć o 8012,437 mln zł. Faktycznie więc przewidywane wydatki z Budżetu Środków Europejskich w 2016 r. w kwocie 26 653,201 mln zł należy porównać z 20 344,706 mln zł tj. poziomem i strukturą wydatków, której realizację zabezpiecza perspektywa budżetowa 2014–2020. Uwzględniając tą korektę okazuje się, iż Budżet środków europejskich będzie w 2016 r. realnie o 29,3% wyższy niż w 2015 r., a nie niższy o 7,7% jakby wynikało z mechanicznego porównania obu wielkości, w którym do wydatków w 2015 r. wliczonoby realizację programów z perspektywy finansowej 2007–2013 (Czyżewski, Matuszczak 2014, s. 21–29).

Gdy natomiast chodzi o wydatki ogółem zaplanowane w Budżecie rolnym na 2016 r. (na rolnictwo, rozwój wsi, rynki rolne, KRUS, krajowe i w ramach BŚE) to wyniosą one w 2016 r. 53 738,136 mln zł, w tym krajowy budżet rolny 26 640,935 mln zł tj. 49,6%. Porównać je należy z wydatkami z 2015 r., ale z wyłączeniem wydatków na wygasłe programy minionej perspektywy budżetowej 2007–2013 realizowane jeszcze w 2015 r. o łącznej kwocie 9473,311 mln zł. Po tej korekcie suma kontynuowanych wydatków z 2015 r. w Budżecie rolnym Polski na 2016 r. wynosi 44 264,825 mln zł. Z tej perspektywy wyraźnie widać rosnącą skalę planowanych w 2016 r. wydatków Budżetu rolnego, gdyż realnie jest on wyższy o 19,7% niż w 2015 r. Warto dodać, iż porównywalna kwota wynosiła w 2013 r. 52 504,828 mln zł, w 2012 r. 49 777,855 mln zł, a w 2011 r. 52 490,540 mln zł, a udział Budżetu środków europejskich w 2016 r. po raz pierwszy przekroczył 50% (50,4%). Tak więc, mimo różnych ograniczeń budżet rolny Polski na 2016 r. będzie budżetem lepszym niż najlepszy (2013 r.) z minionej perspektywy budżetowej 2007–2013, realnie o ok. 0,55%.

4. Dynamika wydatków budżetowych w 2016 r.

Przyjrzyjmy się z kolei dynamice przyrostów i spadków wydatków budżetowych planowanych w latach 2015–2016 w ramach perspektywy budżetowej 2014–2020. Tabela 1 dowodzi braku symetryczności dynamiki wydatków z krajowego budżetu rolnego na 2016 r. W 19 pozycjach zauważa się wzrost, zaś w 14 spadek, niemniej aż w 5 z nich spadek ten mieści się w obszarze zakładanej inflacji (1,7%), a tylko w 7 jest zdecydowanie wyższy, przy czym w 5 przypadkach spadki są poważne. Przyglądając się bliżej temu zjawisku można przyjąć, odrzucając pozycje skrajne, że na 1% spadków przypada aż 1,35% wzrostów wydatków budżetowych w krajowym budżecie rolnym.

Tabela 1

Przyrost bądź spadek wydatków z krajowych środków budżetowych na rolnictwo, rozwój wsi i rynki rolne w 2016 r. w Polsce

Lp.	Cele	Wydatki, mln zł	Dynamika, % (realnie do 2015 r.)
1	2	3	4
I. WYRAŹNY WZROST WYDATKÓW W PRZEDZIALE $X_n \geq 3\%$			
1	Krajowe i regionalne programy operacyjne na lata 2014–2020 (szkoły rolnicze)	16,358	+805,91
2	Ochrona roślin	6,50	+214,03
3	Centrum Doradztwa Rolniczego	14,897	+27,60
4	Utrzymanie urzędzeń melioracji wodnych podstawowych i istotnych dla regulacji stosunków wodnych na potrzeby rolnictwa	260,0	+22,11
5	Internaty i bursy szkolne	26,81	+11,80 (1)
6	Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego (w tym Centralna Biblioteka Rolnicza)	6,388	+11,66
7	Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa (budżety wojewodów)	133,357	+7,56 (1)
8	Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego	178,39	+7,22 (1)
9	Oświata i wychowanie (szkoły zawodowe, kształcenie i doskonalenie nauczycieli, pozostała działalność)	173,682	+6,15 (1)
10	Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (budżety wojewodów)	30,116	+5,5 (1)
11	Dopłaty do paliwa rolniczego	860,0	+5,47 (1)
12	Wojewódzkie Inspektoraty Weterynarii (budżety wojewodów)	131,401	+4,67 (1)
13	Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych	33,241	+3,15
II. WZROST WYDATKÓW W PRZEDZIALE $0 \leq X_n < 3\%$			
14	Graniczne Inspektoraty Weterynaryjne	9,816	+2,46
15	Powiatowe Inspektoraty Weterynarii (budżety wojewo-	502,621	+1,87 (1)

Lp.	Cele	Wydatki, mln zł	Dynamika, % (realnie do 2015 r.)
1	2	3	4
	dów)		
16	Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt	13,82	+1,53 (1)
17	Zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz dofinansowanie kosztów realizacji zadań inspekcji weterynaryjnej	272,34	+0,83 (1)
18	Główny Inspektorat Weterynarii	46,24	+0,42 (1)
19	Krajowa Stacja Chemiczno-Rolnicza	47,154	+0,28 (1)
III. WYRAŹNY SPADEK WYDATKÓW W PRZEDZIALE $X_n < -3\%$			
20	Usuwanie skutków klęsk żywiołowych (budżety wojewodów)	0,043	-101,66 [-99,6%+ (-1,7%)]
21	Prace geodezyjno-urzędzeniowe na potrzeby rolnictwa (budżety wojewodów)	6,789	-90,16 (2)
22	Wsparcie producentów owoców i warzyw	57,971	-77,3
23	Melioracje wodne (budżety wojewodów)	147,108	-49,45 (2)
24	Działalność badawczo-rozwojowa	52,004	-9,61 (2)
25	Administracja publiczna (łącznie rolnictwo, rozwój wsi, rynki rolne i rybołówstwo)	132,497	-4,15
26	Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa	11,830	-3,39
IV. SPADEK WYDATKÓW W PRZEDZIALE $0 > X_n > -3\%$			
27	Spółki wodne (budżety wojewodów)	3,893	-2,67 (2)
28	Zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt oraz badania monitoringowe (budżety wojewodów)	26,927	-2,25 (2)
29	Dopłaty do ubezpieczeń upraw rolnych i zwierząt gospodarskich	100,717	-1,78 (2)
30	Rolnictwo ekologiczne	6,016	-1,7 (2)
31	Postęp biologiczny w produkcji zwierzęcej	101,709	-1,7 (2)
32	Postęp biologiczny w produkcji roślinnej	17,19	-1,7
33	Ubezpieczenie upraw rolnych i zwierząt gospodarskich	100,0	-1,7
V. NOWE POZYCJE W BUDŻECIE ROLNYM POLSKI W 2016 r.			
1	Dofinansowanie realizacji niektórych zadań kontynuowanych, w tym programów Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w kwocie 28 mln zł oraz programów polityki zdrowotnej i kosztów świadczeń wyspecjalistycznych	28,0	•
2	Wspólna organizacja rynku owoców i warzyw (ARiMR)	57,971	•

Uwagi: (1) oznacza wzrost kolejny raz z rzędu (2) spadek kolejny raz z rzędu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Informacji o projekcie budżetu państwa i budżetu środków europejskich na 2016 r. w zakresie rolnictwa, rozwoju wsi oraz rynków rolnych, MRiRW, Warszawa 2015 r.

Występuje więc wyraźna dodatnia asymetria w zakresie wzrostu wydatków, wyrażająca się wzrostem nakładów na zdecydowaną większość pozycji budżetowych. Wiele z nich w 2016 r. notuje realny wyraźny wzrost, czego nie było w poprzednich budżetach np. ochrona roślin, doradztwo rolnicze, szkoły

rolnicze, usługi weterynaryjne itp. Nie są to pozycje dominujące w wydatkach, niemniej bardzo ważne dla zrównoważonego rozwoju sektora rolnego. Tak więc, poza tym, iż Krajowy budżet rolny w 2016 r. uznaję za przyjazny i wspierający rozwój rolnictwa, wsi i rynków rolnych, w znaczącym stopniu ze względu na wydatki opłacone z Budżetu Środków Europejskich, to drugą jego cechą jakościową jest, iż w zakresie rzeczowym w większości wydatków wykazuje wzrost, podobnie jak budżet na 2015 r. Natomiast to co martwi, to niestety kontynuowane odejście, po wcześniejszych trzech latach wzrostu 2012–2014, od wyraźnej stymulacji prac geodezyjno-urzędniowych na potrzeby rolnictwa, a także prac melioracyjnych i celów służącym spółkom wodnym. W tych przypadkach spadki są względnie duże i występują kolejny rok z rzędu. Interesujące, iż jest to zjawisko zbieżne ze strukturą wydatków w Budżecie Środków Europejskich na 2016 r. Wychodzi na to, iż preferencje budżetowe w tym zakresie zostały zawieszona w 2015 r. i jest to kontynuowane. Należy mieć też nadzieję, iż w bliskiej przyszłości pojawią się w krajowym budżecie rolnym pozycje, które niegdyś były obecne, a są bardzo rolnikom potrzebne np. wsparcie finansowe do wapnowania gleb, co by podkreślało dobrą zmianę w perspektywie budżetowej 2014–2020. Niezrozumiała jest także tak duża redukcja wydatków wspierających producentów owoców i warzyw (blisko o połowę). Dodać jednak należy, że w Budżecie rolnym na 2016 r. pojawiło się kilka nowych pozycji, nieobecnych w budżecie z 2015 r., np. wsparcie organizacji rynku owoców i warzyw oraz dofinansowanie realizacji niektórych zadań kontynuowanych, m.in. programów Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w kwocie 28 mln zł, w tym programów polityki zdrowotnej i kosztów świadczeń wysoko-specjalistycznych.

Podsumowanie

Przechodząc do konkluzji należy stwierdzić, że:

1. W sensie makroekonomicznym jest niepokojące, a projekt krajowego budżetu rolnego na 2016 r. to potwierdza, iż co najmniej od 2010 r. następuje sukcesywnie spadek udziału wydatków na sektor rolny (Rolnictwo, Rozwój wsi, Rynki rolne) w ogólnym budżecie Państwa. Z uwzględnieniem świadczeń na rzecz KRUS udział ten sukcesywnie maleje, jednakże w mniejszym stopniu. Podobne zjawisko występuje w odniesieniu do udziału w krajowym produkcie narodowym brutto (PKB). Wszystko to pozwala sformułować ogólniej-

szy wniosek, co do malejącej roli krajowego budżetu rolnego w strategii kształtowania wydatków publicznych. Dopiero udział Budżetu środków europejskich zmienia tą sytuację poprzez odpowiednie wsparcie wydatków w Budżecie rolnym Polski. Można zrozumieć bieżącą potrzebę ograniczeń finansowych, niemniej skala redukcji wydatków finansowych jest zbyt duża i nieproporcjonalna, szczególnie, gdy wziąć pod uwagę sukcesywny wzrost poziomu PKB w ostatnich latach.

2. W Budżecie rolnym na 2016 r. zaznacza się wyraźny wzrost planowanych środków na płatności bezpośrednie, które wyniosą blisko 20 mld zł, podczas gdy w 2015 r. było to ok. 17,5 mld zł, co daje realny wzrost o 11,78%. Zauważa się też malejącą tendencję do wspierania płatności bezpośrednich w budżecie za pośrednictwem Rezerw celowych. Równocześnie rosną środki na współfinansowanie PROW w ramach perspektywy finansowej 2014–2020 (II filar WPR). Łączne wydatki przeznaczone na ten cel wyniosą w 2016 r. ok. 8,6 mld zł tj. około 43% kwoty przeznaczonej na płatności bezpośrednie. W omawianym projekcie Budżetu rolnego udział ten uległ podwojeniu w stosunku do 2015 r.
3. Budżet środków europejskich w 2016 r. w ramach wydatków kontynuowanych w perspektywie 2014–2020 tj. z pominięciem tych, które w 2015 r. wygasły jako należące do poprzedniej perspektywy budżetowej 2007–2013 (ekwiwalencja) jest realnie o blisko 30% wyższy niż w 2015 r. Natomiast, gdy idzie o łączne wydatki Budżetu rolnego, gwarantowane przez Budżet krajowy i Budżet środków europejskich, to wyniosą one 53,738,136 mln zł. W tym przypadku zauważa się rosnącą skalę wydatków realizowanych w 2015 r. z pominięciem wydatków realizowanych w 2015 r. w ramach poprzedniej perspektywy finansowej. Z kolei udział wydatków zapisanych w Budżecie środków europejskich w 2016 r. po raz pierwszy przekroczy 50% (50,4%) Budżetu rolnego Polski.
4. We wszystkich częściach Krajowego budżetu rolnego tj. w zakresie Rolnictwa, Rozwoju wsi, Rynków rolnych oraz Rezerw celowych, planowane do kontynuacji w 2016 r. realne wydatki są zauważalnie wyższe, z wyjątkiem Budżetu wojewodów, gdzie w 2016 r. wystąpi ich spadek.
5. Cechą charakterystyczną budżetu rolnego na 2016 r. jest zaplanowanie realnego wsparcia producentów owoców i warzyw oraz wspólnej organizacji tego rynku na poziomie blisko o połowę niższym 374,19 mln zł niż w 2015 r. (723,625 mln zł). Natomiast łączne działania interwencyjne na rynkach rol-

nych obejmą w tym budżecie kwotę 385,5 mln zł tj. realnie o 5,2% więcej niż w 2015 r. Patrząc jednak z perspektywy dłuższego okresu na cele współfinansowania programów unijnych realizowanych przez ARR sukcesywnie od 2010 r. przeznaczają się coraz mniej środków budżetowych.

Bibliografia

- Czyżewski, A., Matuszczak, A. (2015). KRUS w budżecie rolnym Polski w długim okresie, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 403, 30–41.
- Czyżewski, A., Matuszczak, A. (2015). Potrzeba zmian w modelu rozwoju rolnictwa a finansowanie celów w budżecie rolnym Polski po 2005 roku, *Studia Ekonomiczne. Zesz. Nauk. Uniw. Ekonomicznego w Katowicach*, 218, 113–132, Pobrano z: http://www.ue.katowice.pl/uploads/media/08_18.pdf.
- Czyżewski, A., Matuszczak, A. (2014). Relacje pomiędzy krajowym i unijnym finansowaniem wydatków budżetowych na sektor rolny w Polsce w długim okresie. *Journal of Agribusiness and Rural Development* 1(31), Wydaw. Uniw. Przyrodniczego w Poznaniu, 21–29.
- Informacja o projekcie budżetu państwa i budżetu środków europejskich na 2016 r. w zakresie rolnictwa, rozwoju wsi oraz rynków rolnych (2015). Warszawa; MRiRW.
- Opinia o ustawie budżetowej na 2016 r. w częściach dotyczących rolnictwa. Biuro Analiz i Dokumentacji. Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych. Kancelaria Senatu. Styczeń 2016.

The structure of income and expenditure on agriculture, rural development and agricultural markets in 2016

Summary

The aim of the article was to compare the structures of income and expenditure on agriculture, rural development and agricultural markets in 2016 compared to the previous year (and in some analyzes – for earlier years). There was analyzed in detail spending on various budget headings, taking into account, among others budget of European funds. It was noted that real spending in agricultural budget for 2016 are noticeably higher, with the exception of the budget of provincial governors, where in the year un-